

ÖRTÉNETI LAPOK.

FELELŐS SZERKESZTŐ
K. PAPP MIKLÓS.

Megjelenik minden vasárnap. — Előfizetési ár: Félévre 6 f. Egész évre 12. f. — Szerkesztőségi iroda: Lyceumi nyomda — Kiadó hivatal: Gr. Teleki Domokos ház nagypiacz.

Tartalom: Idősb Czegei Wass György naplója (XXI-ik közlemény). — Diarium Vitae Aerumnosae Georgii Cserei. (III. közlemény). — Consultatio in Arcem Fogaras (1688). — Mennyi kárpótlást kívántak a románok 1849-ben? Közli K. Papp Miklós. — Kemény János fejedelem levele Was Jánoshoz (1661). — Gr. Széchenyi István levele br. Wesselényi Miklóshoz. — Kemény János fejedelem levele Ebeni Istvánhoz. Közli K. Papp Miklós. — Adatok a Rákóczy forradalom történetéhez. (III. közlemény.) Közli Jakab Elek.

4. Onnét is jó reggel megindulván ebédre jöttünk Vársányra idején, még három óra tájban, délután Lévára érkeztünk, az holott találtuk Kegyelmes Urunk ő nagyságát Rákóczi Ferencz fejedelmet, véle lévén Generalis Bercsényi Uram is.

5. Hallván hogy Generalis Bercsényi Uram a Vág mellé akarna menni az hidakhoz, jó reggel ő nagyságával szemben löttünk, Bánffi László Urammal is köszöntöttünk.

Annak utánna Urunktól kéretvén audientiát ő nagyságával is ebéd után 3. s 4. óra között szemben löttem együtt Bánffi László Urammal és Urunkat e képpen köszöntöttem.

Méltóságos fejedelem és erős mindenható Isten jobb kezének férfia, erős férfiú, és a magyar nemzet Egyiptom inségéhez hasonló nyomoruságából kiszabadítani igyekező Mojzesse, méltóságos erdélyi választott fejedelem, nekem érdemem felett való jó kegyelmes Uram!

Nem vagyok méltó, sem érdemes, sem személyemre, sem elmémre nézve, hogy nagyságodat ily méltóságos és dicsőséges fejedelmet és a magyar Izraelnek egyik Jessusát, Istentől küldetett szabadítóját és vezérét úgy a mint illenek alázatos megjelenéssel, hibázó nyelvemmel, csekély elmémvel idvezelhessem. Ugyanis ámbár álljanak elő mindazok a nagytekintetű s elméjű emberek, kik ennek előtte való üdökben az nagy emlékezetű, hirrel névvel tündöklő dicsőséges magyar nemzet királyait és fejedelmét köszöntötték legyen, de mind azok nem itélem talám hogy elégségesek és alkalmasok lennének a nagyságod méltóságos személyének köszöntésére és idvezlésére, azért mert jóllehet

IDŐSB CZEGEI WASS GYÖRGY

NAPLÓJA.

1. Jan. 1704— 31. Oct. 1705.

(Folytatás.)

1705.

Januarii 1. Losonczon lévén ebédig isteni szolgálatot hallgatván reggel, délután megindulván, hálni jöttünk Kis-Liberára.

2. Januarii. Onnét is jó reggel megindulván ebédre jöttünk Palojtára, hálni jöttünk Seraára.

3. Honnét is jó reggel megindulván ebédre jöttünk az Ipoly mellé Ságira, hálni jöttünk a Selymar vize mellé Szemerére.

azok nagy emlékezetű dicsőséges fejedelmeket köszöntötték legyen is, de az ki a magyar nemzetet ily nagy inségből és oppressiojából szabadította legyen meg, talán csak egyet sem.

Mit mondok hát egyebet, az mit mondott az Ur Gedeonnak, midőn az Izrael szabadítására küldötte volna: az Ur veled erős férfiú, menj el ebben az te erősségedben, és meg ne csökönj, megszabadítod az Izraelt az Midián kezéből, mert én veled lések. Isten ereje, a ki küldötte nagyságodat is, dicsőitse meg nagyságodat és a nagyságod fegyverét, hogy nagyságodban is ő Felsege dicsőítessék meg, és szabadithassa meg nagyságod a magyar Siont az kegyetlenkedő nemzet kezéből és adja Isten nagyságodnak Dávid buzgóságát, s Isten előtt való kedvességét, Salamonnak böltsességét, Nagy Sándor szerencsés fegyverét, Corvinus Mátyás egész birodalmát és az miképpen az elfolyt ő esztendő részeiben az Izrael Istene nagyságodat és nagyságod fegyverét és minden dolgait maga kezén hordozta s igazgatta és minden kiváltképpen való szerencsétlenségektől oltalmazta, úgy vagy ennél is jobban az új esztendőnek minden részeiben igazgassa s ő Felsege folytassa és mind az atyáknak szemei a fiakra, úgy az ő Felsege szemei nagyságodra és minden dolgaira vigyázzanak, hogy legyen ez az esztendő az magyar Izraelnek megszabadulásának esztendeje, és nagyságod méltóságos személyét minden szerencsétlenségtől s szomorú változásoktól oltalmazza, hogy valamiképpen nagyságod szomorú változás által az Isten nagyságod által elkezdett nagy munkája félbe ne szakasztassék, hanem végben yivén, érhesse el már valahára az magyar Sion a nyugodalomnak esztendejét vagy idejét.

6. Januarii. Urunk ő nagysága Tapolcsánra jövé, mi is ő nagyságával jártunk.

7. 8. Tapolcsán voltunk és magunkat s lovainkot megnyugosztoltuk.

9. Palotára felmenvén; udvaroltunk ő nagyságának.

10. Hasonlóképpen, de retteretes vadul viselték magokat hozánk, kivált a mostani noviter facti tot urak és szintén Palotán fenn létünkben jöttek leveleim Erdélyből.

11. Januarii. Az fejedelem asztalánál voltam ebéden.

12. Az fejedelemnek bötje lévén minden hétfőn, délután lovan maga mulatására kiment, s mi is kísértük.

13. Sok irási lévén a fejedelemnek majd 10 óráig mind iratott, az miséről kijöven pedig Bercsényiné aszszonyommal beszélgetett.

14. Voltam ismét a nagyságos fejedelem asztalánál, Generalis Bercsényiné aszszonyom is asztalánál lévén.

15. Hozták hírül, hogy az Vágon Mötšinok felől feles Német jött volna által.

16. Ismét hozták hírül, hogy az miéink visszatolták és benne egynehányot el is ejtettek volna.

Eodem küldte Urunk ő nagysága secretariussát Pápai János Uramat Cletisperihez ki Hatvan tájékán volna, Szathmárból jöven és az accorda szerént Budára kiservén őket az Commendánszal levén Burchor gyalogokkal, s tisztekkel, az lovasát Erdélyből bocsátván bé, kik is Szathmárból 1, 2 Januarii jöttek ki és adták fel Urunknak ő felségének Groff Forgáts Simon Uram jelenlétében.

17. Januar. Estvére a Groff Generalis Bercsényi Uram ő nagysága érkezett Ujvár és Nyitra felől Urunkhoz oly hirrel, hogy Nagy-Szombat tájáról az Németek Poson felé takarodnának.

18. Ismét a fejedelem asztalánál voltam ebéden.

19. Vesztettek két embert, egy katonát meglövöldöztek, hogy a tizte ellen fegyvert fogott, mást egy legényt keménységéért felakasztattak.

20. Hozták hírül, hogy a Német Nagy-Szombat tájékáról Poson felé takarodék fel és hogy a miéink is az Vágon mind általmentek.

21. Jan. Hirét hozván Károlyi Sándor Uram közelítésének az méltóságos fejedelem maga Scesaját 6 lovával küldi utánna, hogy ide jöjjön.

22. Jó reggel ide jött és Urunkkal és Bercsényi Urammal együtt sokáig conferálván csak magokban, estve felé visszament maga hadai közzé, ugyan a felséges fejedelem Scesaján.

Eodem hoztak egy néhány Német rabot, kik között egy Frenrich is volt és hogy az

napokban majd 300-ig való Németek lecsapdostak volna, hoztak egy posta mestert is, Bécsből jöven feles lovakkal, fogták el Nagyszombat tájékán Haiszterhez akarván menni.

23. Ment el Urunktól Generalis Bercsenyi Uram is.

24. Sok irásim lévén csak az szálláson voltam.

25. Az méltóságos fejedelemnek secretarius Uram megjelentvén, hogy vissza akarnék menni Erdélyben, engem ő nagysága még tartóztatott, Bánffy László Uramat elbocsátotta.

26. Urunk vadászni ment ki ebéd után és én is kimentem, Bánffy László Uram pedig ő nagyságától elbucsuzott.

27. Ebéd után Bánffy László Uram Erdély felé indult, engem pedig a méltóságos fejedelem el nem bocsátott, maga mellett tartóztatván, még egy kevéssé.

28. Érkezett Csáky István Uram, az Szathmári is, csak ezelőtt harmadnappal, voltam pedig Urunk asztalánál

29. Ismét Urunk asztalánál voltam.

30. Jan. Jó reggel megindulván Urunkkal ebédre Nyitrára mentünk, az hová conferentiára a Generalisok is Bercsenyi, Eszterházi Antal, Károlyi Sándor Urak ő nagyságok is oda jöttek.

31. Egész estvig discourálván és conferálván ő nagyságok, mikor már setétedni kezdett volna, indultunk meg Nyitráról Kis Taploczán felé és azon éjjel Urunk vissza is jött, de én Colon nevű faluban megháltam.

1. Febr. Reggel megindulván tiz tizenegy óra között visszaérkeztem én is Kis-Tapolcsánban.

2. Febr. Urunkkal vadászni mentünk és csak az mezőn katona módra falatozott ő nagysága velünk együtt.

3. Barkotzi Ferencz Uram is Urunkhoz jött.

4. Posta nap lévén, küldtem az feleségemnek protectiot és Sallag várdát, az Kővárvidéki jószágomról is Commissiot az sartiumbeli praefectusnak remissiojáról.

5. Hozták meg hirit, hogy Károlyi Sándor Uram még vasárnap általment bizonyos hadakkal az Dunán Austria felé.

6. Hoztak egy vakméister Leitnántot, ki Trincsen várából éjszaka kijöven, Bécsbe akart volna menni és Haiszterhez levelekkel, hogy segitessenek meg, hat hétnél tovább való élések Trintsin várában nincsen. Hozták azt is, hogy Haiszter feles lovas Németekkel menvén Csalóközbe Samaria nevű városba akarván szállani és ott meghálván, hogy Károlyi csak előtte ment volna által 56 zászlókkal, de Haiszternek tizenhét ezernek mondták, tehát meg sem szállott, hanem egyenesen Poson felé felnyomult, és hallatik, hogy az több hada is felnyomult volna, kit bizonyosabban meghallunk.

7. Febr. Vagy negyvenhét pénzes törökje lévén Urunknak ő nagyságának, kik eddig Szatmárnál voltak, s most onnat feljöven azoknak megszemlésekre mentünk ki Urunkkal, kiknek a tisztinek öt öt aranyat, az közönséges legénynek két két aranyat adott ő nagysága.

8. Jött vissza által a Dunán Samariánál Austriából Károlyi Sándor Uram, az holott 3. 4. 5. praesentis égetéseket, vérontásokat praedálásokat cselekedtek, vélek levő hadak Fiseménytől elkezdvén egész Bécsig égettek, onnét felfordulván a Törvényfa felé az kis Márton uton majd Német Ujjhelyig és le az Lejta mellett Pruk felé égettek, ugy annyira, hogy várost faluval együtt többet száznál, csak várost is többet 40-nél, Fiseményben két német Grófit is fogtak el, egy Dedristáni nevű Grófit, mást egy Eugenius fejedelem atyafiát Submulust, feles embert is vágtak az hol resistáltak, rettenetes marhát s praedát vagy 20. monderiumos szekeret is, de Haiszler észrevévén, hogy Károlyi Uram Austriára ment, felment utánna Hainburgumig és ott megértvén, hogy már az mi magyarunk visszafordultak volna, lenyomul elejekben és az utjokat elállja, az melyet ha az miéink észrevettek volna, fegyverrel kellett magoknak utat nyitni, az holott a sok marhákat s szekereket visszanyerik, de az magoknál lévő praedát elhozzák és az két Német Grófit más négy Némettel együtt, az mely alkalmatossággal az miéinkből esett circiter 15, az Németekből circiter 150.

9. Méltóságos Generalis Bercsenyi Sig-

mond ő nagysága Urunkhoz érkezett igen jó reggel, egész éjszaka jövén.

10. Az elfogott Német Grófokat is mássokkal együtt ide hozták.

(Folytatása következik.)

Diarium Vitae Aerumnosae

GEORGII CSEREI

Senioris de Nagy-Ajta. 1756. consignari ceptum.

(Folytatás.)

1756. 23. Maji temettem el az édes atyám uramat Nagy-Ajtán igen nagy frequentiával.

1756. 23. Junii (resolváltatván az feleséges udvartól) állottam be nemes kolosvármegyei főbírószékbe, celebráltatván akkor M é r á b a Generalis szék. Ezen hivatalt kedvem ellen vettem fel. Bécsbe is deprecáltam, de csak meg kelle lenni.

1756. 4-a Augusti. D. u. 4 órákor adott az Ur Isten az feleségemnek Frátán egy kis leánykát halva, temettem az frátai vete-ményes kertben.

1756. Kezdettem szarvaztatni újra az frátai házunkat s akkor ujították falát és minden belső részét.

1757. Még áprilisben kitelvén az mostoha anyám özvegységének esztendeje, bementem Ajtára 24. maji és 2-da Julii kimenvén az asszony az jószágból, magam kezhez vettem a jószágot.

Szüntelen rajtam vagynak a sok próbák, kísértetek külömb külömbféle kedvetlen dolgok, melyeket az én büneimért az Ur Isten reám bocsátott, de hatalmas az Úr, a ki megígérte, hogy feljebb kísérteni a maga hiveit nem engedi, hanem csak a mennyire elszenvedhetik, kiszabadít ő Felsége minden próbáimból, mikor kedves akarátja tartja és az én sok irigyimet, gonosz akaróimat időre megszegyeníti, és napfényre hozza minden álnok praktikájakat, megszabadít végre az Ur minden inségimből és én dicsérem örömmel az ő Felsége áldott sz. nevit. 1756. kezdődött az prussiai királylyal való hadakozás.

1757. Az sok jégeső miatt az szőlők megromolván az nyú sok helyeken az szőlőkbe esett, mely miatt kivált Hunyadvár-

megyébe és Enyed táján a mustba igen sok eleven nyú találtatott.

Item ezen esztendőben igen sok helyeken példás kárt tett az jég, Szebenbe az hostátba az házok cserepeit öszverontotta, az mezőn sok embereket anynyira megsebesített, hogy némelyek megholtak, némelyek borbélyok curája által meggyógyítottak.

Szertelen sok károkat tett az országba szélyel a gabonákba és szőlőkbe a jég. Iszonyu és gyakor menykő hullások hallattak mindenfelé.

Az árvizek is példa nélkül való károkat tettek ezen esztendőben, de kivált Magyarországon példás itéletit tapasztalta a szegény Eger városa az Ur Istennek, mert oly nagy ég vagyis felhőszakadás esett, hogy az Eger várossába keresztül folyó patakocska anynyira megáradott, hogy az minoriták clastromát templomostól fundamentumából kiásván leomlott, az várba anynyira megnőtt az árviz, hogy hét ölnyi és egy singnyi magassága volt a viznek, mely mia az emberek az alsó contignatioju házba meg nem maradhattak, hanem az felső contignatióra kellett menniük, az árusok boltjába a víz bemenvén az drága marhákat kihordotta, elragadta, rész szerént eliszapolta, templomokból is a templombeli eszközöket elragadván kihordotta, egy millióra aestimáltatott a víztől történt kár, közel 1000 ember beleholt a vízbe. 13 öl kőfalát a városnak lerontotta az árviz, és 93 házokat rontott le.

Ezen esztendőben a gabonának a hol jég nem járt is, igen vékony termése volt, Ajtán nem lett anynyi buzám, hogy az vetést jól beértem volna, igazán a szegény atyám halálával pusztán marada az ajtai ház, mert minden marhái szegény atyám uramnak eldöglének, a gabonának is magva szakada.

Kálba, Botházán, Földváron a jég elrontván a szőlőinket igen kevés borunk terme.

A sok eső miatt Frátán a szénánk mind kinn marada, vetéssel elmaradtunk, a török-búzát is igen nagy bajjal lehetete betakaritanunk.

Ezen esztendőben a mágnásoktól és főrendektől s nemességtől Felséges asszonyunk katonákat kívánván állittatni, adtam

familiámmal együtt négy katonát minden apparatussal és 8 lovat, és 2 gyalog katona redemptiojára 50 frtot. 1742-be is mikor a burkussal háborunk vala, adtam egy lovas katonát, mundurral, fegyverrel és lóval együtt.

A tavalyi esztendő 8-bertől fogva usque ad majum anni praesentis 1757. igen nehéz administratioból állott, mert Brassóba és némely tarczai falukba pestis kezdődvén, előbbin 1756. in mense majo, Brasso praeccludáltatott, a tiszta vizen állván fel a linea, azután octoberbe az egész Oltan tul levő része az országnak praeccludáltatott s nem lévén militia az országba, a föld népiből kellett strását állítani, csak Kolos alsó járásából 104. janit. strását kellett küldenünk.

E felett a Magyarország felől való részin is Erdélynek contumacialis linea erigáltatott Brusztur és Romlott nevü falukban kellett Quarantat tartani az Prussia király ellen kitakarodó Militiának, hova is egy néhány vármegyék assignáltattak, hogy a Quarantat tartó militiának minden necessariumokat administráljanak, felette rosz utok lévén Decemberbe kellett oda vecturástatnunk zabot, lisztet, szénát, de mi ott helybe vétettünk szénát az szegény nép könynyebbségiért. Az országból 6. regiment takarodván ki ezen a télen, mind itt ebbe az Kolos alsó járásába takarodtak keresztül. Azokkal is teméntelen sok bajunk volt tisztokül.

Nagy bajunk volt e miatt is, hogy Felséges asszonyunk az köznéptől is katonát kívánván állítani, csak ezen Kolos alsóra 102 katona repartialtatott, igen nagy bajjal, költséggel lehet őket kiállítani, egy néhány rendbelieket béküldöttünk Szebenbe assentatoria, de a bellicus commissarius kibe egy kibe más hibát találván rejiciálta a szegény népnek kimondhatatlan kárára.

Ezen esztendőben Septemher és October felette egészségtelen holnapok voltak, számtalan beteg volt mindenfelé, mely miatt sok faluk minden dolgokkal hátra maradtak, magam is egész házam népével (az feleségemen kívül) sokáig sinlődtünk, s mikor alkalmasint kiépültem volna azon nyavalyából, ujjabban a suffocativus catharus reám esék, melybe már régen sinlődöm.

Ez az egész ősz többire nedves és en-

gedelmes időkkel telék el úgy, hogy Karácson harmad napjáig éppen tavaszi lágy napok járanak, még hóharmat sem esett, mely mia felette nagy sárok voltak, hanem Karácson 3-ad napján megfagya és hideg téli idő kezdde lenni, de hó nem esett usque ad 14-tum Januarii 1758, akkor is csak olyan hó esett, hogy a föld színét alig lepte el. *)

17-a Januar. Partialis 18. és 19. Filialis székét celebraltam Felső **)

2-a Maji. Partialis 3-a et 4-a Filialis székét celebraltam Sz. Péteren.

26-a Marty indultam Kolosvárra computusra 30-a jöttem haza.

18-a April. Mentünk Velkére imputatoria.

21. Aug. Mentem imputatoria Légenbe. Onnan 23-ik estvére mentünk Kolosra. 28-a jöttem betegen haza.

5-a 7-br. mentem kurára Kolosvárra 11-a haza jöttem.

2-a, 3-a et 4-ta Aug. voltam Generalis confluxusra 'Sukra. 4-a estve felé általmentem Bonczidára, M. Tabulae Praeses Bánffy Farkas Uramhoz, 5-a jöttem haza.

7-a Augusti indultam Marosszékre az nyárádtói filialis székre. Onnan 10-a indultam vissza jöven ebédre Kutyalvára Zeyk Móses sógor uramhoz, az nap ott naplottam. Az napon lele ki előbbin a hideg. 11-a jöttem haza.

15-a, 16-a és 17-a 8-bris igen rosszul voltam a suffocativus catharusba.

20-a 8-bris mentem G. Teleki Sámuel Urhoz N.-Sármásra, 22-a jöttem haza.

10-a 9-bris mentem imputatoria Palatkára.

12-a 9-bis mentem Szovába az cassa visitatiojára.

13-a 9-bris jöttem haza Frátára.

26-a 9-bris mentem Petébe az nemaina

*) Az erdélyi muzeumban lévő példányban e czikk eleje így hangzik: Ez az egész ősz többire nedves és engedelmes időkkel telék el, úgy hogy Karácson harmadnapjáig talám hatszor sem esett hóharmat, az szüretkor egy kis havazás lett vala, de a csak hamar oda lön. A többiben a két példány meg-egyezik.

**) Nincs megnevezve a falu, de az erdélyi muzeumban lévő példányon Felső-Szováth van.

causaba rendeltetett commissioba, onnan 27-a estvére általmentem Légenbe.

28-va 9-bris Légenbe partialis szék lévén az nap praesidiáltam, 29-na et 30-a az filialis székeken praesidealt az Ur Béli József uram, magam ismét visszamentem az nemaiana commissioba.

30-a 9-bris elvégeztem a commissio iudiciumára bizott dolgokat 1-ae Decembrisba haza jöttem.

19-a Dec. voltam Kolosra az quartély háznak visitatiojára.

Anno 1758.

6-a Januarii megaláfván magát méltóságos Gróf consiliarius és exactoriae praeses Kemény László ur ő nagysága ebédre hozzám méltóztatott szállani, az nap nállam lévén, 7-a jó reggel indult el innen, ment Kolosvárra ő nagysága 7-a Januarii délután indultam a Generalis székre Kolosvárra, Béli József urral együtt, háltunk Szováthon, Henter István uramnál. 8-a estvére beérkeztünk Kolosvárra diebus 9-a, 10-a, 11-a és 12-a celebraltattam a Generalis szék, ezen a széken egy gonosz ellenségem engem megperle, de a miért perlett belesüle, által látván az egész vármegye, mely méltatlanul hurczoltattam attól a gonosz embertől.

14-a Januarii indultunk ki Kolosvárról, jöttünk hálni Apahidára, ott a szálláson ellele nagy hirtelen az hideg, betegen jöveék haza és 2 nap feküdtem igen nehéz nátha-hurutba.

Ezen napokban Frátán és a körül való falukba azon egy nap ütötte meg az embereket igen nehéz nátha-hurut, nincsen olyan ház a hol 3. 4. fekvő beteg ne legyen.

9-a Febr. indult a feleségem Ajtára és 18-a Marty érkezett haza Frátára.

2-a April. Mentem a székre Örményesre. 6-a jöttem haza, azon széken nyársra szententiáztunk egy embert, azért hogy 3-ad magával réáment a G. Kornis Antalné asszonyom házára éjszaka oly lármás időbe tolvajkodni, ketteje elszaladott, azt megfogták.

Nagy félelemben voltunk ezen a tavaszon, mivel Felséges asszonyunk soldosokat kérvén az erdélyi uraktól s nemességtől, némely urak erőszakkal kezdették katonának

elfogni a magok jószágaiba való selléreket, arra nézve sok parasztság félvén hogy katonának viszik, az erdőkre, mezőkre csoportosan összegyűltek, sok helyekre béizentek, hogy nekik életet küldjenek, félő vala, hogy valami tumultust, égetést, öldöklést cselekszenek azok az tumultuariusok, de a méltóságos erdélyi Gubernium jó dispositioji által azon tumultuariusok lecsendesítették.

9-a Apr. indultam Generalis Gyras székre 'Sukra, ott sponte igére ki ki a mit lehetett a soldosoknak redentiojára pénzüil.

11-a Apr. mentem executiora Pusztá Szt. Miklóstra Gróf Kornis Antal urtól elnyervén azon praediumnak egy részét Kabos Ferencz uram, azt foglaltuk el Kabos Ferencz uram számára.

12-a jöttem haza. *)

18-va mentem Palatkára a korcsomák limitatiojára.

20-ma jöttem haza.

8-va Maji fogattam hozzá a praecusoria lineákra tett administratiok investigatiojához.

9-a Maji mentem Ölyvesre méltóságos exactoriae praeses Gróf Kemény László ur ő nagyságához. 12-e jöttem vissza.

21-a Maji mentem a székre Bosba 25-ik jöttem vissza.

31. Maji indultam Vásárhelyre.

3-a Junii Kálból kiindulván jöttem estvére Dextrádra, onnan más nap mentem Tekébe az investigatorokhoz, kik még a praecusoria lineákra tett expensak investigatiojába desudálnak, 7-ma jöttem onnan haza.

21. Junii mentem Gróf Kornis Antal Uram dolgába executiora Ródre Viski Károly **) uram ellen. 23-ta jöttem vissza.

4-ta, 5-ta, 6-ta Julij igen nagy kinba voltam az szél kolikába.

10-a mentem Kolosra, hogy magamnak egy kis comotiot csináljak, az nap megjártuk az bányát controller Dobokay György urammal és az feleségemmel.

11. Voltunk ebéden az kamara ispán Oberndorfer József urnál, az nap vissza is jöttem.

*) Az erdélyi muzeumban lévő példányban még a következő áll: 12. Apr. mentem Perébe az nemaiana causanak decisiojára. 17. jöttem haza.

**) Az erdélyi muzeumban lévő példányban Viski Gábor van nevezve.

13-tia mentem Velkére lévén ott holmi confluxussaink tisztékül.

7-a Augusti mentem Gyras székre Katonába, onnan mentem Földvár, 3-tia jöttem vissza.

21. mentem Kis-Sármásra lévén ott tisztékül holmi dolgokról confluxusunk.

27-a Voltam Mocsra a confrontatorok választására.

(Folytatása köv.)

Fogaras. 18. Marty 1689.

Consultatio in Arcem Fogaras

pro die 18-a Marty 1689. indicta, inchoata.

22. Marty.

Az Barczán lévő eő Felsége vitézi szénabeli difficulsokról.

Az Barczán lévő eő Felsége vitézi Commissariussa Serpilius Uram kívánván, hogy széna felől tegyünk dispositiot, mert az eő Felsége vitézi lovai, megfogyatkoztak, concludáltak. Fő Commissarius Uram írja meg; az nemes Ország, az oda be quartélyban lévő vitézek portioját egészszen elintézte, és rendelte, s mi ugy is tudjuk, annak administratiojában is fogyatkozás nem lett, ha honnan pedig eddig egészszen nem administralták volna, csak érthessük éjjel nappal szorgalmaztattuk, de hogy már ujjabban széna vagy egyéb contributio iránt dispositiot tehessünk abban modunk nincsen; Holott pedig ugy értjük, hogy sok helyekről az oda rendelt szénát, pénzül percipiálták az vitézek, azon pénzen szerezenek szénát, mert hogy pénzül, és in natura is felvegyék miis mind kétképpen megadni kenszeritessünk ellenkezik az eő Felsége parancsolattyával miis nem supportálhattuk.

Az Hunyad Vármegyebeli vitézek zab és szénabeli fogyatkozásiról.

Mivel Fejérvármegyéből, és egyéb helyekről is, az Hunyad Vármegyebeli statiokban deputált zabot, és szénát is az utnak nehéz volta miatt, semmiképpen nem administralhattuk, tehát azon Hunyad Vármegyeyi Vice tiszt Attyánkfiak az Dévai szénát fordítsák az szükséges helyekre, s ha mit azzal nem érnek, szerezenek anyi szénát, zabot is,

az megnyit Fejérvármegyéből, és másunnan is kellene, juxta dispositionem oda szállítaniok, és Puj János Uram pénzt egy szekér szénáért fl. 4, — egy véka zabért penig den. 24, ha pedig valaki két annyi zabért fel ennyi rosos buzát ad az olyan szükségre, az olyanoknak egy egy véka rosos buzáért den. 50 fizessenek de facto, mellyről való quietantiákat ide előnkben producalván, az Puj János Attyánkfiának semmi difficultássa ne legyen.

Apáczai Thamás Attyánkfia mellé ad sublevandam Exequutionem Hat karabelyos katonák rendeltettek.

Hunyad Vármegyében Berzenczei Márton attyánkfia expediáltatott, hogy az ott való vice Tiszt és Commissarius Attyánkfiával az restantia széna és zab dolgát hozzanak jó karban az arról fellebb irt deliberatio szerint, és minden Perceptumok, s Erogatiok, s tantiákról is hozzon valóságos tudósításokat késedelem nélkül.

Fejérvármegyében János Geréb Attyánkfia deputáltatott az pénz administratiojában akadályoskodók ellen Exequutorul: azonban honnan és hova mit administralták, s hol mi, s mennyi restantia legyen, hiteles registrumokat küldgyön egy vagy két szolgabirótól éjjel nappal.

Veterani Generalnak eő Nagyságának elküldetett az Moldovai tudósításból vett novella, ezen Novellát az Urak Teleki Mihály Uramék elvitték, igaz párja az Urnál Bethlen Gergely Uramnál maradván.

Fejérvármegyében és más helyekre is Commissiok expediáltattak az victualék szorgalmatos administratioja felől, Commitaltatván, az hova illet, hogy az Hunyad Vármegyében deputált zab és széna restantiát pénzül szedgyék és administralják az deliberatio szerint.

Memoriale.

1-0) Ratione Curruum pro devehendo Tritico in Molendina, opus habentur Cibiny tres, Claudiopoli tres, et Coronae tres, qui quavis Septimana, vel etiam binis vicibus intra septimanam mutari poterunt, et quavis septimana, vel quovis die pro Curribus exsolvet. exsolvent. pro uno, Curru 2 fl. Hungar. et dabit. panis.

2-o) Post elapsum Aprilem nil in natura plus administrabit. verum Computus per Commissarios utriusque partis imiri debet, quantum a Regno pro illis tribus mensibus assignatum, quantum superinde administratum, et quid in restantys sit, quod si plus administratum est etiam notari debet.

3-o) Quietantiae ratione erogatae pecuniae primi termini in stationibus, uti Claudiopoli, Bistricy, Coronae, et Hunyadiensi Comitatu, omnes Cibinium quantocyus adferri debent, pro quibus Generalis quietantia dabitur.

4-o) Commissariis Claudiopoli et Bistricij demandatum est, ut cum Commissario Caesareo ratione administrationis Naturalium usque ad ultimum Januarij computum ineant.

5-o) Nunc statim demandandum est, ut ex Déva 600 Cubuli Triticici Caransebesinum, et 300 Cubuli Lugosinum devehantur ad 7 aprillem compareant, Devae habebunt pro uno Curru fl. Hungar. nro: 5.

6-o) Ad 7-mum May autem 1200 Cubuli Caransebesinum et 800 Cubuli Lugosinum deferri debebunt, pro curribus exsolvetur, medietas ad 7-mum det., medietas ad ultimum.

7-o) Pecunia in posterum citius procedat, et termini loco medii cujusvis mensis, saltem ad ultimum adsint uti ad ultimum Marty tertius, ad ultimum April. 4-tus, et demum ultimum May ultimus terminus omnimode administret.

8-vo) Postquam computus pro illis tribus ultimis mensibus factus fuerit, omnes Domini Commissarij tam Caesarei, quam Transylvanici ad 10 May Cibinij apud me convenire debebunt, quo si ex Dominis Protonotarijs unus cum aliquo sibi adjuncto ad nominatum terminum ordinaretur, et Cibinij quoque compareret Computum Generalem inire possemus.

9-no) Quidcunque usque ad ultimum Januarij Militiae erogatum est, in computum ultimi termini acceptabitur etiam foenum in statione Barzensi a 1-ma 9-bris usque ad ultimum X-bris itaque per duos menses consumptum, siquidem unus mensis ab Inclyto Regno condonat est, pro uno mense computabitur, et acceptabitur.

10-mo) Si aliae expensae per Militiam factae legitime comprobantur, et per militiam

ipsam non exsolventur in Computum quoque acceptabuntur.

11-mo) Provisoribus Celsissimi Principis, Albensi, Devensi, Hiensi, demandetur, ut si in promovendis servitijs Caesareis aliquo auxilio opus haberem, tam mihi, quam subordinatis meis, omnem possibilem assistentiam praebeant. V. G. si opus fuerit ex Alba Julia devehere Triticum ad Marusium ad naves, vicissim circa Devam, a Marusio ad Dévam, et similia, quae tamen nunquam gratis postulabuntur, sed solutio, pro his et similibus semper praestabitur, dabitur pro quovis Curru hebdomadatim 2 fl. Hung. et panis.

12-o) Siquidem Excellente Dominus Generalis Veterani proxime suum Adjutantem, vel etiam alium Officiale ad visitandos omnes passus committere vult, casu quo pro necessitate aliqua nonnullorum Rusticorum opus haberet, ut omnibus locis demandetur, quatenus ei ubique assistentia praestetur, vel operarij Rustici adjungantur. Datum Fogarashini die 20 Martij A. 1689.

Holmi Victuálék Dispositiojáról.

Méltó tekintetben vevén az ide aláb specificált böcsülletes Commissarius rendeknek, az Nemes ország közönséges dolgaiban való hasznos fordolodásokat, és ezen Nemes ország közönséges dolgaiban való hasznos forgolodásokat, és ezen Nemes ország szolgáltyában való expensájokot is; sőt némely böcsülletes rendeknek ennek előtte ezen Nemes ország szükségére sub spe futurae restitutionis kiadott buzájok visszafizetésének halladasítás. azért communicatis nostrorum Consilijis concludaltuk, és rendeltünk az ország indisposite levő buzájából:

Bethlen Gergely Uramnak

In refusionem debiti Buza Cubul. 300. Medgyesszékből szállítsák Fejérvárra.

Ugyan eő Kghlének Commissariúságon. Buzát Cub. 100, Kóhalomból vigyék Fogarasba. Vágó marhát nro 10, Udvarhelyszékből.

Zabot Cub. 100, Segesvárszékből.

Bort vas. 12, Medgyesszékből.

Bethlen Elek Uramnak.

In refusionem debiti Buzát Cub. 300, Medgyesszékből Fejérvárra vigyék.

Macszás Boldisár Uramnak.

Buzát Cub. 50, Fejérvármegyéből felsőjársásból.

Vágó Marhát nro 7, Fejérvármegyéből felsőjársásból.

Bort vas. nro 6, Fejérvármegyeyei alsójársásból.
Zabot Cub. 75, Segesvárszékből Bocsárdra.

Bethlen Miklós Uramnak.

In refusionem debiti Buzát Cub. 236, Küküllővármegyéből vigyék Szent Miklóstra.

Ugyan eő Kglmének Commissariuságért.
Buzát Cub. 75, Küküllőből vigyék Sz. Miklóstra,
Zabot Cub. 80, Küküllőből.

Vágó marhát 6, Küküllőből.

Bort vasa nro 6, Fejérvármegyéből.

Bánfi Farkas Uramnak.

In refusionem debiti Buzát Cub. 650, Segesvárszékből.

Ugyan eő Kglmének in refusionem debiti Buzát Cub. 100, Küküllőből vigyék Fejérvárra.

Kollatovit György Uramnak.

In refusionem debiti Buzát Cub. 325, Medgyesszékből Fejérvárra vigyék.

Bethlen Sámuel Uramnak.

In refusionem debiti Buzát Cub. 200, Segesvárszékből Fejérvárra vigyék.

Üdösbik Kun István Uramnak.

In refusionem debiti Buzat Cub. 200, Segesvárszékből Fejérvárra vigyék.

Apor István Uramnak.

In refusionem debiti Buzát Cub. 91, N. Sinkszékből Segesvárra vigyék.

Ugyan eő Kglmek Commissariuságért.

Buzát Cub. nro 84, Udvarhelyszékből Segesvárra vigyék.

Vágó marhát nro 8, Udvarhelyszékből.

Bort vasa nro 6, Medgyesszékből.

Zabot Cub. nro 123, ugy mint Bereczkből
Cub. 20, Kézdi-Vásárhelyről Cub. 62.
Csikszeredából Cub. 15, Illyefalváról
Cub. 26.

Toroczka István Uramnak.

Commissariuságon eő Kglmének.

Buzát Cub. nro 25, Küküllőből vigyék Paradrá.

Bort vasa nro 2, Medgyesből.

Vágó marhát nro 2, Küküllőből.

Zabot Cub. nro 40, Tordából.

Itilő Mester Alvinci Péter Uramnak Commissariuságon.

Buzát Cub. nro 75, Küküllőből.

Bort vasa nro 6, Medgyesről.

Vágó marhát nro 6, Fejérvármegyéből.

Zabot Cub. nro 100, Segesvárszékből.

Mikes Pál Uramnak Commissariuságon.

Buzát Cub. nro 25, Küküllőből, Medgyesre.

Hust Centen. nro 16, 80 Kézdi-Vásárhelyről.

Bort vasa nro 5, Az Szász Papoktól Zagomba.

Zabot Cub. 40, Segesvárszékből, Királyfalvára.

Haller Pálné Aszszonyomnak.

In refusionem debiti Buzat Cub. nro 70, Segesvárszékből, és hogy az megirt helyeknek tisztei az arról való Commissiok tenora szerént elszállitattni kötelesek legyenek, késedelem, és minden mentség nélkül magokat futura pro Cautela hitelesen quietaltatván.

Az ide alább megirt Regimentek excessusirról való Inquisitorrokról, ahoz illendő Instructioval.

Nemes György, és Székely Mózes Uramék expediáltattak, hogy az Barczán Kőhalom, és Nagysinkszékből inquirallyanak, micsoda károkat, és excessusokat tettenek az Hannoveriai Fejedelem, item Castelli Regimentyek belüli vitézek az Barczáról való kijöveteleik alkalmatosságával, mig más Quartellyokban szállotanak.

Farkas Ferencz, és Szilágyi Mihály Cellularista Deák Attyánkfiak expediáltattak, hogy Tohányban és Zérnesten, sőt egész uttyában mig Besztercei quartellyában szállott az Herbeville Regimentye mi kárt tött, és mit expendáltatott rendkívül.

Veterani Uram Regimentye is az Barczáról kijöven, az hol eljött micsoda károkat tett, és mit expendáltatott, Inquirallyanak Boér Simon, és Bakcsi László Attyánkfiak.

Az Magne Uram Regimentye dolgairól az Barczán elkezdvén Inquirallyanak Miháts Mihály, Boér Pál Attyánkfiak.

Az Archinto Regimentye dolgairól Szebentől fogva Brassóig Török Sigmund, és Katonai István Attyánkfiak.

Az Mansfeld Regimentye dolgairól Sze-

bentől fogva Besztercze széki Barakonyi Ferencz, Debreczeni István Attyánkfiai.

Az Artellaria dolgairól Somlyótól fogva Medgyesig, Gálfi Pál, és Bánházi Pál Attyánkfiai.

Az Hannoveriai Fejedelem Regimentye dolgairól, Somlyótól fogva, Uj Egyházszeiki, és Besztercze széki is, Sallári és Kabos László Attyánkfiai.

Az Regimenek Recutaja dolgairól Kővártól fogva Szebenig, és az Barczáig mindenütt nyomokat felvevén B. Kovács István és Szováti Nagy Sigmond Attyánkfiai.

Szécsori Mathé Déák Uramnak fl. 200, conferálatnak.

Szécsori Mathé Deák Attyánkfianak az pénz perceptioja körül foglalatoskodván, hogy jobban reá érkezhessék rendeltünk fl. 200 adatni.

Az következő Nemes Ország Gyűlése ad diem 20 May subsequentis mensis rendeltetett.

Az Lugosban, és Karánsebesben Déváról szállítandó 900 köböl buza alá rendelt szekereknek az Német Coss. fl. 5, 5 fizetvén, az Ország pénzéből is e minden szekereknek fl. 1, 1 rendeltettek az Hunyad vármegyei Perceptor által adatni.

(Eredetije K. Papp Miklós gyűjteményében.)

MENNYI KÁRPÓTLÁST KIVÁNTAK A ROMÁNOK

1849-ben?

Közli: K. Papp Miklós.

Oklevél-gyűjteményben egy nevezetes emlékirat hitelesített másolatát birom Hermann Ottó barátom szivességéből, mely 1849. december 30-án Károly-, helyesebben Gyulafejérvárt készült azon román küldöttség számára, mely Jánk Ábrahámmal Bécsben ő Felségénél kihallgatást kért és nyert.

Az eredeti fogalmazvány Hermann Otto feljegyzése szerint Ráduly fehérvári kanonoktól származik, a javítások benne Macedonfié, a ki a volt erdélyi udvari korlátnoksnágnál igatóhivatali igazgató volt.

1849 végén a románok mind hangosabban követelték a „császár mellett tanusított hűségükért“ a jutalmazást és szenvedett kü-

raikért a kárpótlást. Ez időben Jánk Ábrahám volt legnépszerűbb férfia a román nemzetnek. Az ő kezében voltak azon okmányok, melyek a kormány vérmes és bőkezű ígéreteit tartalmazták azon esetre, ha a forradalmat elnyomni segitenek.

Jánk katonai tisztességgel fogadtatott mindenütt, s az akkori katonai kormányzó Wolgemuth — a tiszti kar zugása ellenére barátságával tisztelte meg a havasok királyát, s egyengette a bécsi utat, melytől nagyon sokat reméltek.

Mit végezett Jánk Bécsben, azt a románok legjobban tudják. A legkeserűbb csalódásokon ment keresztül, s éreznie kellett, hogy az ő és társainak lelkesedése csak vak eszköznek használtatott fel Urbán, Gedeon, Wardener, Wohlgemuth és a többi katonai tekintélyek által.

Jánk később még egy próbát csinált, s ekkor már követelő hangon mert felszólalni. Bécsben azonban tudtára adták, hogy ha népszerűségét zavarok előidézésére akarja fordítani, elfogják. E tekintetben a Prodán esete elég tanulságos lehetett előtte.

Jánk a legnagyobb elkeseredéssel tért vissza hivei közé, kiknél teméntelen fegyver és lándzsa volt még elrejtve. A Jánk nyomaiban azonban ott voltak a kémek is, kik minden léptéről, minden tettéről óráról órára számot adtak a kormánynak. Gyűjteményben e jelentésekből is néhány még megvan, s igen érdekes illusztrációt képeznek az akkori eseményekhez.

Az eredeti fogalmazvány német nyelven van, — ismétlem a Ráduly kéziratának tartják; én azonban e tekintetben a feltevéseket gyanításokat bizonyító erejűeknek el nem ismerem, — tény az: hogy ez emlékirat létezett, s hogy Macedonfi igazítá ki Bécsben az eredeti fogalmazványt.

A szöveg az eredeti fogalmazás szerint van adva a legnagyobb hűséggel, — a Macedonfi javításait alól *)-gal jelzem.

* * *

Károlyfejérvár Erdélyben december 30-an 1849.

Nem vagyunk még abban a helyzetben, hogy pontos jegyzékét közölhetnők a lefolyt polgárháboruban-megölt Románoknak va-

lamint az elpusztított vagy felégetett helységeknek.

A miről eddig — megbízható forrásból értesültünk, az a következőkből áll:

Négy kerületi praefectus, u. m. Betranion Kolozsvárt felakasztatott; Romanu C. Maros-Vásárhelyt felkonczoltatott; Dobra P. Abrudbányán főbelövetett; Buteanu János Zarádon felakasztatott. — Két vicepraefectus: Simonis Kolozsvárt felakasztatott; Todoranu Szent-Királyt elevenen megnyuzatott.

Tíz tribunus: Papiu B. Maros-Vásárhelyt felakasztatott, Gregorianu és Pauletti Szebenben főbelövetett, Cándi és Telechi *) még öt mással Zarádon felakasztatott. A Centuriók és Decuriók száma ismeretlen, azonban bátran 100-ra tehető.

A papok közül: főpap Turcu Kolozsvárt felakasztatott, főpap Moldoni **) Maros-Vásárhelyt felkonczoltatott, Papiu J. Mező-Bodoni lelkész Thorde ***) felakasztatott, Alpini lelkész Manaradban főbelövetett, Gregorianu lelkész Gezesről, a tribunus apja, evvel együtt Szebenben főbelövetett; Czirle lelkész Tövisről hét gyermeke szemeláltára Maros-Ujvárt főbelövetett; Zarándmegyében hat pap felakasztatott; Hosszúaszón egy pap és tizenkét paraszt egyszerre főbelövettek; a Câmpian (Mezőség) közel negyven lelkész megöletett, gyilkoltatott.

Ezekon kívül Balázsfalván tizenegy Román részint főbelövetett részint agyonütetett; Szebennek csak környékén tizennyolcz főbelövetett; Cornatelluban bizonyos Czongrády uszítására 23 főbelövetett; Radnóton Báró Apór György parancsára 26 felakasztatott****) a Deés és Nagybánya közötti uton gróf Teleky Sándor és egy bizonyos Katona Miklós parancsára 32 felakasztatott; Segesvárt és környékén 40 főbelövetett; Danesen gróf Haller parancsára 50 (ezek között 38 román és 12 szász) főbelövetett; Középszolnok megye Róna helységében egy házban 50 úgyszólván öszvesüttetett; Udvarhelyt 60 különféle módon

meggyilkoltatott; Tordán 70 körül részint főbelövetett, részint felakasztatott és részben felkonczoltatott; Mező-Szengyelben bizonyos Beteg Gábor parancsára 100 egyszerre főbelövetett; Maros-Vásárhelyt 100-nál több különböző módon kivégeztetett és felkonczoltatott; Kolozsvárt 300-ból 50 felakasztatott 250 körül főbelövetett; Maros-Ujvárt Kemény István, Pagan Gyuri, Pagan Karoly *) a két Miksa vérbírák közel 300 Románt halálra ítéltek és főbelövettek. Egyetlen egy napon 150 lövetett föbe s minden lövésnél azt kiáltották a magyarok a románoknak: Cantati, Desceptate Romani (énekeljétek a nemzeti dalt: „ébredj fel oh Román.“)

A székelyek Jozsef Jeney József, Szabó Lajos, Zajzon Mózes, Kováts Sigmont, Kaszoni stb. **) vezérlete alatt legnagyobb részét a román férfiaknak. Hodák, Libanfalva, Russ, Morareni, Dumbrava, Monor, Kis és Nagy Iklánd, Maros Szt Király, Mező Szengyel és Sajó helységekből felkonczolták, az asszonyokat elűzték, vagyonukat elrabolták, marháikat Szászrégenben és Maros Vásárhelyt eladták s földjeiket egymás között felosztották.

Ha ehhez hozzátéteik, hogy nem létezik Erdélyben román helység (pedig van 2400), a melyből 10—20 ember nem öletett volna meg, továbbá hozzászámítatnak azok, a kik a különböző csatákban elestek s 8—10,000-nél kevesebbre nem tehető, az áldozatok számát könnyen 35—40,000-re tehetni, melyek tehát negyvened részét képezik az 1.600,000-nyi népségnek (mert az egyházi adatok szerint körülbelöl ennyi a románság Erdélyben.)

Szeben közelében két-, Naszód mellett hat-, Silvaniában (Szilágyság) hét-, a Déváról Szászsebesre vezető úton hét, Merisellu vidékén nyolcz- a Maros és Küküllő mentén kilencz- Szolnokmegyében tiz- Károlyfehérvár környékén tizenkettő- Zarándmegyében tizenöt, Kővárvidékén 24- tehát közel 100 falu egészen elégett; — továbbá Silvaniában 18, Szolnokmegyében közel 30, Maros és a két Küküllő vidékén 40, Kővár ***) vidékén 50,

*) Macedonfi által kligazitva: Teleki. **) Moldvai. ***) Thordán. ****) Ezen periodus alól hozzászóló: (vörös tintával) e hős forradalmár hívei ezt hiába tagadják, mert e factumot megerősítő jelentést a helyszínről, szemtanuktól kaptuk; —

*) báró Kemény István, Pogány György (von), Pogány Károly (von) és — **) Jeney József, Szabó Lajos, Zajzon Mózes, Kováts Zsigmond, Kaszoni stb. a románoknak legnagyobb részét — ***) Kővár.

Zaránd megyében 75, tehát 230 körül részben elhamvadt.

A nagyobbbrészt szász helységek között Szász Régen város és Pétele falu egészen—továbbá néhány helysége a Purzenlandes *) részben leégtek. A magyar városok között ellenben Felvincz és Nagy Enyed **) az aeralisok között Zalatna, a vegyesek között Abrudbánya és Körösbánya, mely utóbbiak részben szenvedtek.

Ha az egészen leégett helységekre 80 ház számittatik (a minimumot vesszük, mert az elégettek között vannak román helységek, 200 házzal); — a részben leégettekre 20 ház átlagvéve vétetik s minden házat 100 frt p. p.-be becsüljük (mert ennyi az értéke még a leghítványabb kunyhónak is a bennfoglalt butorzattal és élelmi szerekkel együtt) itt is csak a minimumot vesszük, mert az elhamvasztott román házak között vannak olyanok is, melyek a hozzátartozó gazdasági épületekkel együtt 10,000 forintot megértek) akkor a kár 1.260,000 forintra rúg.

Ha továbbá meggondoljuk, hogy minden román család (van 360,000) részint pénzben, részint eleségben, részint marhában legalább 50 forintig megsarczoltatott, akkor a fennebbi öszveghez még 18.000,000 forint hozzájárul; — továbbá vesszük azt is, hogy a megölt 40,000 román között legalább minden negyedik ember családatya vagy támasza volt egy családnak, a melyben e családnak legalább 1000 forintnyi tőkéje elveszett, (Róth lelkész fiai a kormánytól évenként 400 forintnyi segélyt kaptak. Ez az öszveg kamatja egy 10,000 forintnyi tőkének. Ha tehát egy szász családapa 10,000 forintra tétetik, a román is megér 1000 forintot) ***) akkor ez is 10.000,000 tesz, mely szerint tehát az egész kár 29,260,000 forintra rúgna.

*) Barczaságnak **) Nagy Enyed

***) Róth lelkész 5 árvája 10	} el van vázva	} a papír	}
nevelési járulékban			
2000			
atyja 20,000 forintra tétetik			
an is tehető 1000 frt.			

Kiegészítve: Roth lelkész 5 árvája 1000 forint nevelési járulékban részesítettik, tehát egy 20,000 forintnyi tőkének a kamatait élvezi, s ha egy szász családatya 20,000 forintra tétetik, a román család-
atya is megér 1000 frtot.

Hogy ezen fordítás a német nyelven irt eredeti fogalmazvánnyal hiven megegyezik, s benne az eredetiben találtató törlések és javítások is pontosan ki vannak jejelve, a fordításnak az eredetivel történt összevetése után bizonyítom.

Kolozsvártt Julius 27. 1871.

SZABÓ KÁROLY mk.

JAKAB ELEK mk.

KEMÉMY JÁNOS FEJEDELEM LEVELE, melyben Was Jánost a beszterczei gyűlésre hívja (1661.)

Joannes Kemény DEI gratia Princeps
Transylvaniae, partium regni Hungariae Do-
minus et Sicularum Comes etc.

Generose fidelis nobis dilecte, Salutem et
gratiam nostram.

Ezekben az egy néhány üdök alatt forgó boldogtalan állapotokban, mennyi sok bántódási, kárvallási és expensái löttek hűségteknek, nem csak tudjuk, hanem velek együtt keservesen éreztük, melyre nézve (bizonyitunk Istennel) pihenésekre és könnyebbitésekre czéloznánk inkább hűségteknek, mint sem csak kevés fáradsággal és költéssel terhelnők. Mindazáltal szemünk előtt kelleven kötelességünk szerint viselnünk azt is, derekas országos dolgokat az haza fiaival együtt igazgassunk s egyszersmind az szomszéd hatalmas nemzeteknek is mindenfelől derekas készületeknek hire sürten jövén füleinkben (noha bizunk Istenben, mindezek között is ő felsége kegyelmesen megtart országul bennünket, nyujtván is reménységet felőle, csak ahhoz szükséges mediumoknak meg ne fogyatkozzunk) szükségesnek itéltük sem magunknak, sem hűségteknek nem kedvezhetvén, országul kevés napok alatt való consultatióra convocaltassuk. Minek okáért parancsoljuk kegyelmesen ad 23. praesentis mensis Aprilis beszterczei városunkban személye szerint compareálni el ne mulassa, hogy hűségeddel és az hazának többi rendével együtt hazánknak megmaradására minden szükséges dolgokról concludálhas-

sunk. *) Secus sub poena in Generali Decreto expressa non facturus. Datum in Arce nostra Vécz die 6. Aprilis Anno 1661.

J. KEMÉNY m. p.

Külczim: Egregio Joanni Vas de Czeghe etc. Fideli nobis dilecto.

(Eredetije a gr. Wass család czegei levéltárában.)

BEZERÉDI ISTVÁN LEVELE Br. Wesselényi Miklóshoz (1838)

Hidja november 28-án 1838.

Édes Miklósom!

Kápolnay Ignác, ki e levelet viszi, el fogja mondani a bezártnak történetét, melyet bátya vive, és hozza meg — nem kis sajnálkozásomra — ki csak egy hét előtt jövéen még

*) E gyűlésre 1661 szeptember 23-án Beszterczére össze is gyűltek a rendek s két nappal utóbb megnyit e gyűlés. A fejedelmi propositiok megvitatása után Kemény egy bizottság elé terjeszté a török követeléseit az ő és fia személyére, az adóra és sarczra vonatkozólag, melyekkel arra czéloz, hogy az országot elszegényitse, hogy aztán könnyebben elfoglalhassa. E nyilatkozat a kérdésre vezetett „hol találnak Isten után refugiot?” s feleletet arra Kemény adott „a német császárnál” s ápr. 29-én átadá a rendeknek vele folytatott levelezését. Ez nap délutánján páter Kászoni adta meg a szükséges felvilágosításokat, melyeknek alapján határozatba ment, hogy Bánfi Dénest „ultimaria plenipotentiával” Bécsbe küldik. Neki — Kemény utasítása szerint — feladata volt a bécsi udvartól nyerendő segély iránt mindenestre kiegyezni. A gyűlés még az nap elvégezé, hogy „török az ellenség” s Bánfi nyomon elindult Bécsbe.

A gyűlés a következő napokban Barcsai Ákos árulását tárgyalá. Esküje, hitlevele ellenére, széke visszafoglalására gondolt e nagyra vágyó ember s a határszéli törökökkel levelezést folytatott. A rendek ugy végeztek, mint Kemény kívánta: hogy e miatt a hazát több veszedelem ne érje, Barcsai ellenében az ő saját hitlevele értelmében járjon el, ő nagysága hasonlólag a hazaárulók ellen is rövid utú és rendkívüli pert kezdhessen — tényleg tehát az ország alkotmánya feI lön függesztve. A gyűlés máj. 5-én eloszlott s másnap Kemény Görgény alá ment vadászatra. A két Barcsait kihivatta Görgényből s ebéd után felmutatá nekik áruló leveleiket. Azzal mindkettőjököt elfogatta. Ákost nejétől elválasztva Görgénybe küldé hívével Budai Zsigmonddal, Andrást pedig Fogarasvárába, hol máj. 16-án a piacon felakasztatá.

(Lásd Szilágyi Sándor „Erdélyország történeté”-t II. K. 296.)

Sopronbul, ezen engemet is érdeklő állapotot részemről, hibám nélkül bár, így mulasztva találtam. Előbbi levelemre hivatkozva most tehát újra kérek, hozd azt helyre, az egyik vagy másik mód, Kápolnay Ignác annak esetében a 30 pengőfírtot azonnal le fogja fizetni. Incassálunk Kossuthi részére aláirtaktul mint csak lehet, de barátom bajjal, boszusággal, botránykozással megy az nálunk is. Csapó ki a jövő hónap elején felmegy megviszi a resultatumát, erős hitre, s reménységre van valóban szükség, és ezen sark-erények gyakorlására elég alkalom. Februar elején szándékom Pestre menni, találak-e? Hallom Graefenbergbe vala szándékod.

Deákunkat — betegségének hírére — meglátogattam Z. Egerszegen, ágyban találtam, paroxismusát is láttam, azonban sem ezt ijesztőnek nem találtam, sem Fleischhaker physicusuk, ki ámbár homeopathak gyógyítván őt, csak mint barátja, de gyakran látogatja szemléli, nyilatkozásai nem aggódtaták, ez november 14-én volt, reményilem nem sokára telyes felgyógyultául fogunk vigasztaló hirt venni. Ő azután egy időre Pestre készült, adja Isten ott egy pár napot tölthessünk együtt, melyeket legalább a pillanat körülállásai ne zavarnának! — Isten hozzád most édes Miklósom, Kápolnai itteni állapotinkról szóval is beszél majd egyet mást, én pedig öllelek. Isten áldjon, őrizzen, szeressed mint szeret — igaz barátod

BEZERÉDI ISTVÁN.

Külczim: Méltóságos Bárá Wesselényi Miklós Urnak

Pesten.

SZÉCHENYI ISTVÁN LEVELE Br. Wesselényi Miklóshoz (1844).

Pest, november 20. 1844.

Különösen tisztelt Barátom!

Legutolsó 6. hében annyit dolgoztam, aggódtam, szenvedtem, hogy tudom nem fogsz rám neheztelni, ha October 15-ikén irt soraibra csak most válaszolok. — Az adó ügye, a felelősségnek és köztelhéviselésnek elvével, az országgyűlés végnapjaiban megbukott. Alig hishetem még most is! Oly közel a diadalhoz,

és elvégre megveretve, rútul kijátszva! — Soha magyar nagyobb bünt nem követett el; pedig kezeinkben volt a diádal, — s vériünk jobbjai lökték el! — Még mindig nem tudom megemészteni, még mindig nem lelek pontot, hol helyreüthetendőnek vélném az elkövetett iszonyatos hibát. — Ej be jól esnék most Veled szólhatni; tudom vigasztalást lelnék társaságodban, mert alkalmasint erősebben le vagyok verve mint Te! — Olly közel a révpart, és tőzsomszédságában bukni el — valóban aggasztó.

Szives soraid által szememre látszatol vetni, mintha szellemi segítségedet semmibe sem venném, és egyedül csak idejöveteledet sürgetém vala. Nem, Barátom; én nem csak kevésbe nem veszem, de nagyra méltatom szellemi pártolásodat, és ha ittléted után sovárgok, azt valóban csak azért cselekszem, mert midőn meg vagyok győződve, hogy sehol nem lelhetnék lelki és testi sebeidre czélszerűbb irt, mint itt, egy uttal azt is erősen hiszem, mikép szellemileg sem működhetnél honunk előmenetelét tekintve nagyobb sikerrel, mint szinte e közép pontban. — Körülményeink naprul napra erősebben egybebonyolodnak; egyik erre, másik arra huz; egybefüggő működés volna ennél fogva főkellék; ánde ilyest szóval is alig, s annál kevesebb lehet levelezés által eszközölni. — S im, mint mondtam, ez oka drága Barátom, miért sürgetem most, és miért sürgettem eddigelé is mindig idejöveteled, és itteni letelepedésed. — Ha egyébiránt nem lehet, vagy Te nem így gondolkozol, hidd el, senki nem készebb nézetednek hódolni, mint én; és ez esetben irjunk minél sürűbben egymásnak.

Én, mint érintém, egészen le vagyok verve, és még magam sem tudom, közelebb-rül mit mivelendek, hogy hátramaradt tehetőségem és eröm egészen hiába el ne párologjon. — Addig is, mig ujra fellépek pályára, ott küzdeni, küzdeni mig birom, addig alábbrendelt ültetvényeink ápolásával töltöm az időt. Academia, Hid, Gőzhajó, Verseny, Gőzmalom, Szederegylet, orsovai út, ez ugyan részint már mind lábon van, részint lábadoz, de azért még is megkívánja a segédkezet; és így ezekkel lesz gondom, mig előttem tán

nagyobb sphaera nyílik megint, ha nyílik. Mind errül irni fogok Neked.

Mi az erdélyi Verseny-dijnak egyesítését illeti a magyar nemzeti dijjal, elvárom elhatározó válaszodat. Ha lehet, ne késsél vele, mert jó eleve hirül kellene adni.

Leveleidet illetőleg, egybe fogom azokat szedni, és azokkal kívánságod szerint cselekedni. Csak időt engedj, mert szinte elfuladok irományaim tömege alatt. Ez okbul bátor vagyok kérdezni: valljon Január 28-iki leveledben — melyre hivatkozol — mit kívántál tőlem? — Én e leveledet, ugy tudom, vettem; de noha már mindenütt kerestem és egyre keresem, még sem vagyok képes fellelni azt! Itt megtalálom, nincs kétség benne, mert alkalmasint igen is jó helyre tettem; ánde addig is, mig meg lesz keresve, ha emlékezel rá, kérlek ismételd kívánságod, s ha tehetségemben leszen azt teljesíteni, édes örömet teendem.

Az itteni tél alig ha kellemesen leszen. A Védegylet két táborra szakítja az egész lakosságot. Én nem vagyok és nem leszek tagja, mert Bécsben „ujhuzási“ színben jelenik meg, és ez nem egyez politikámmal. De azért „igen jó barát“ vagyok a Védegyletiekkel, és ilyen maradok is, csak ő részük-ről ne jöjjön hátfordítás.

S most áldjon Isten! Én nem legjobban vagyok, nagyon öregszem, gyengülök, ánde azért még mindig talpon állok. Családom jól van.

Legőszintébb barátsággal

hű barátod

SZÉCHENYI ISTVÁN.

KEMÉNY JÁNOS FEJEDELEM LEVELE Ebeni Istvánhoz. (1661.)

Közlő: K. Papp Miklós.

Ez érdekes levélnek ime adjuk néhány sorban történelmi előzményeit. 1661. Május havában Kálnoki Mihály, Keménynek a portához küldött követe visszaérkezett Ali basa azon ultimatumával, hogy mondjon le Kemény a fejedelemségről, s válasszának helyette a rendek mást, ki aztán illő kisérlettel személyesen vigye meg az

ország adóhátrálékát. Kemény János e kedvezőtlen hirre jun. 2-ára Medgyesre gyűlést hivatott össze, mely a porta feltételeit elveté s nyíltan kimondák a portától való szakadást, felhívta a gyűlés a fejedelmet, hogy a német segélyt sürgesse, obben maradván minden reménységök. A míg ez a segély megjönne, a fejedelem jun. 18-ára M.-Vásárhelyre táborba szállott személyesen, nejét pedig Kővárba viteté.

A várt német segély lassan csakugyan megszületett. Montecuculi mint főparancsnok, a Kemény segélyére küldendő tábor felett, mely 15000 emberből állott, Komáromnál szemlét tartott. E közben azonban az országban volt már a török tábor is; az erélyes Ali basa vezetése alatt, a rendeknek megmagyarázott amugy törökös rövidséggel, hogy Kemény helyett válasszanak töstént új fejedelmet. Kemény nagyon gyenge szerencsével mérközött meg a törökkel, az ígért német segély még augusztus 18-án csak Tokajnál volt, s 30-án egyesülhetett a reményt vesztett fejedelemmel, kivel Erdély felé visszaindultak.

Ali basa végig dulva az országot, szeptember 3-án Marosvásárhely alá ment, hol 170,000 magyar fogoly felett tartott szemlét. Itt akarta a fejedelem-választást megejteni, de ez a legbajosabb kérdés volt, mert gonosz idők jártak, senki sem akarta a fejedelemséget roppant kényelmetlen felelősségeivel elfogadni. Olyan volt ez a szegény Erdélyország mint a kár, nem akart gazdája akadni! Ali basa megkínálta Zolyomi Miklóst, majd Petkinek ajánlá, s miután ez sem volt hajlandó elfogadni, a táborába érkezett szász követekre parancsolt, hogy válasszanak az országnak gyorsan fejedelmet, mert ő siet, s ilyen semmiséggel nem töltheti az idejét.

A szász követek megijedtek. Más nap kijelenték, hogy ők, csak egy a három nemzet közül, s fejedelem választásra nincsenek feljogosítva. Ali basa ekkor a követek egyikét megszólítá: „Ki vagy?” „Én a bodendorfi (Budai) pap vagyok, nevem Soter Ferencz.” „A budai basa nagy ur, lehetsz fejedelem.” „De én igen szegény vagyok!” „Elég gazdag a Sultán, urrá tesz.” E párbeszéd történelmi tény. Ime idáig sülyedt le a fejedelmi méltóság Erdélyben!

Ali basa végre megnyugodott abban, hogy Kemény helyébe magyar nemest kell emelni, s midőn szept. 14-én a Kemény oszló félben levő táborából néhányan visszakerültek a nemesség közül, szóba hozták az Apafi Mihály személyét. Ali azonnal utánna küldetett Ebesfalvára. Apafi, még jobban beteg ügyben levő neje Bornemissza Anna megijedt a török küldöttség láttára. Apafi nagy szorongattatások között vált meg házától, egy óra mulva az uton vette azon hírt, hogy neje fiat szült. A török táborba érkezvén Apafi, ott már mint fejedelmet tekinték a magyarok és törökök. Diszörséget rendeltek mellé, mely egyszersmind őrizte Apafit a vezér számára, ne hogy híre nélkül hagyja oda táborát. Rögtön hozzá fogtak a választáshoz, s Apafi Mihály szept. 15-én a Marosvásárhely mellett elterülő „Libáncs” nevű réten Erdélyország fejedelmévé választott. Szept. 16-án Ali basa Apafit a csenyei mezőn fiává fogadta, s feldiszíté a fejedelmi jelvényekkel.

E választás híret Kemény Kolozsvárt hallotta, hová Montecuculival ez időbe érkezett meg. Kemény sietteté a vezért hogy intézzen támadást, de a német segítség kerülte a csatát, s a vezér kijelenté, hogy „nem fogja kockáztatni ő felsége seregét.”

1661. november 18-án a legválságosabb körülmények állottak be tehát Kemény fejedelemre nézve, s az alább irt levelét Kővárból írja Ebeninek, hogy küldjön neki tájékozó híreket aziránt: ha hagyott e Ali basa Apafi mellett seregeket?

Kemény levele így szól:

Joannes Kemény Dei gratia Princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae Dominus, et Sicularum Comes.

Generose fidelis nobis sincere dilecte, Salu-
tem et gratiam nostram.

14. die praesentis nekünk irt Kegyelmed levelét elvöttük, tudósítását értjük, úgy vagyon egyéb helyekről is értettük volt, hogy Ali basa ki akarván menni Erdélyből, Apafi Uram mellett bizonyos számú török és oláh hadakat hagyna, és hogy a székelységet most akarnák felvenni, melyet Kegyelmed irásából is értünk. Annak igyekezzék azért Kegyelmed igen igazságosan és valósággal végére menni, az török hadak mennyi számúan legyenek, az oláh hadak is hasonlóképpen mennyin és melyik oláhorszádbeliek, s miket voltaképpen informáljon felőle, tudhassuk ahoz képest alkalmaztatni

dolgainkat. Az mezei hadakban Kegyelmed írása szerint örömet beküldenék, csak arról tudósítson Kegyelmed, ha feles hadaink mennek be, leszen é magoknak lovoknak sustentatiójokra való élések Kolosváratt, melyről tudósítván Kegyelmed, nem késünk beküldésekkel. Eidem in reliquis gratiose propensi manentes. Datum ex Castris nostris in districtu Kouariensi positis. 18. Novembris 1661.

J. KEMÉNY m. p.

Mennyi számuak lesznek azok az hadak, s holott leszen táborok vagy quartirjok, ki leszen előttök, voltaképpen végére menvén sietséggel tudósítson Kegyelmed, tudhassunk mind magunkra vigyázni s mind Kegyelmedre gondot viselni.

Külczim: Generoso Stephano Ebeni de Gyerő Monostor, Consiliario nostro, Supremo Comiti Comitatus Colosiensis, praesidorium Szamos Ujvariensis et Colosvariensis Supremo Capitaneo etc. Fideli nobis syncere dilecto.

(Eredetije a gr. Wass család czegi levéltárában.)

ADATOK A RÁKÓCZI-FORRADALOM TÖRTÉNETÉHEZ.

Közli: Jakab Elek.

III.

A Rákóczi-forradalomkor a császár hűségében megmaradt vagy arra viszsztatért Csik- Gyergyó- Kászonszéki Székely nemes urak hivatalos névsora.

Specificatio

Nobilium, Sedium Syculicalium Csik, Gyergyó & Kászon,

qui in Fidelitate Suae Majestatis Sacratissimae constanter perseveraverunt.

Spectabilis ac Generosus Dominus Johannes Kászoni Supremus Judex Regius Sedium Syculicalium Csik, Gyergyó & Kászon, a Primordio revolutionum Semper Cibinii in Suae Majestatis Sacratissimae Fidelitate perseveravit.

Series est autem Sequentium. qui quamvis, cum tota sede, binis etiam vicibus in manus Curuconum devenerunt, nihilominus tamen nunquam e Patria cum isdem egressi sunt, sed persistentes in locis suarum habitationum fideles se ad servitia suae Majestatis Sacratissimae exhibuerunt.

Quales:

Joannes Abbaffi
Ladislau Abbaffi

Alexander Abbaffi
Joannes Mikó
Gregorius Literati
Michael Sándor Senior
Michael Sándor Junior
Martinus Biró
Stephanus Balázs
Stephanus Literati
Blasius Literati
Joannes Bocskor
Franciscus Bors
Georgius Endes
Joannes Literati
Joannes Lászlófi
Stephanus Lászlófi
Stephanus Solyom.

Series eorum qui in Anno 1707 e Patria cum Curuconibus discedere fuerunt coacti praetimore eorum, intellecta autem Gratia Suae Majestatis Sacratissimae eam amplexi sunt, et redierunt Spontanea Voluntate, ac ab eo Fideles se se exhibuerunt.

Quales sunt:

Clemens Literati
Georgius Bors
Ladislau Czerjék
Samuel Literati
Josephus Szabó
Paulus László
Gabriel László
Joannes Tompos
Clemens Tompos
Michael Turi
Stephanus Gábor
Emericus Literati
Josephus Literati
Nicolaus Literati
Samuel Feier.

Per Milites Suae Majestatis Sacratissimae captus fuit Michael Bocskor, qui post modum Suae Majestatis Sacratissimae gratiam amplexus est.

Dominus Michael Cserei in Principio disturbiorum in Arcem Görgény se recepit, dicta vero Arce in manus Kuruczorum deveniente, illis immixtus est, adveniente Armada Caesarea in Anno 1705 ad Gratiam Caesaream reversus est, demum vero per Kuruczones captus inde quoque. Se eliberando coronam intravit, ibidemque ab eo tempore substitit in Suae Majestatis fidelitate. *)

*) A kir. volt erdélyi kormányzék levéltárában levő eredetiből szó és betű szerént híven közölve. Az utóbbi oklevél végső adata azon különös történelmi beccsel bír, hogy Csereiről a történetíróról épen azt írja, a mit ő magáról Historiájában elmond. Ugy látszik, a titkos tudósító jól informáltatta magát embereitől.